Dzyuman N. P. Shcherbyna S. M. Semantic Mechanisms of Pronominal Transposition of Numeral Один / One in Modern Ukrainian and English.

The article deals with the nature of the semantic meaning and the context of pronominal transposition usage of numeral one in modern Ukrainian and English. The most typical cases of transposition in the pronominal sphere in Ukrainian and English have been considered and the distinctive features have been highlighted.

Keywords: *pronominal transposition, pronoun, numeral, semantic features, contextual meaning.*

Єрмакова Н. М.
Запорізький національний університет

ФУНКЦІЇ ШИРОКОЗНАЧНИХ СЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ЇХНЬОЇ СЕМАНТИЗАЦІЇ

У статті виявлено функції широкозначних слів англійської мови у процесі їхньої семантизації; визначено широкозначність як лексико-семантичну категорію та розглянуто особливості функціонування широкозначних лексем в англійській мові. Розкрито здатність цих лексем виражати значення тільки у сполученні з іншими мовними одиницями на фоні контексту або ситуації. Схарактеризовано функції, що виконують широкозначні слова.

Ключові слова: *антецедент, еврисемія, контекст, постцедент, семантизація, субститутивність.*

Лінгвосеміотика сучасності зорієнтована на вивчення сутності й природи мови як символічного явища. Закономірним є те, що різні культури своєрідно категоризують навколишній світ і, як результат, неоднаково закріплюють за мовними знаками значення. Процес виявлення смислу, широкого значення мовної одиниці дістав назву *семантизація*, яка може проявлятись у певному контексті (в мовленні), коли лексичні одиниці перебувають в оточенні інших одиниць, які, власне, і зумовлюють цей процес.

У статті процес семантизації розглянуто на матеріалі слів англійської мови, в основі значення яких лежить максимально узагальнена й абстрагована ознака. У сучасній лінгвістиці вони іменуються "словами широкої семантики", "словами з широкою понятійною основою", "словами з широким значенням" або просто широкозначними словами (еврисемами).

Термін "широкозначність" (інші терміни – "еврисемія", "платеосемія") був уведений в науковий обіг Н. М. Амосовою [1, с. 114]. За її розумінням, це поняття передбачає розширений семантичний обсяг слова для позначення безлічі предметів та явищ навколишньої дійсності, у структурі якого наявні максимально узагальнені семи, що конкретизуються в мовленні завдяки звуженню позначуваного поняття.

Категорія широкозначності була й залишається предметом уваги мовознавців, починаючи з середини минулого століття. Проблема широкозначності в англійській мові порушувалася останнім часом у працях багатьох дослідників ([2; 3; 4; 5; 6; 7]). Як наслідок, у мовознавстві сформувалися три основні погляди на еврисемію, які її вважають:

1) окремою автономною лексико-семантичною категорією [1; 4; 8; 9];

2) одним із лексико-семантичних варіантів полісеманта [5; 6];

3) різновидом моносемії з широким обсягом денотата [10, с. 77].

Ми, у свою чергу, дотримуємось першого погляду, де широкозначність є *окремою лексико-семантичною категорією*, під якою розуміють наявність у слова

одного узагальненого значення, яке співвідноситься з різними об'єктами думки та особливістю якого є його реалізація в мові та мовленні.

Поза контекстом широкозначне слово (еврисема) має одне значення (денотат), яке, завдяки максимальній ознаці узагальненості та абстрагованості в мові, співвідноситься з різними конкретними об'єктами реальної дійсності (референтами), тобто має широку семантичну референцію, а конкретний зміст цієї мовної одиниці реалізується через звуження позначеного ним поняття, а саме уточнюється, але не змінюється в умовах мовлення (контексту).

Актуальність статті зумовлена проблемністю підходів до лінгвістичного явища широкозначності, відсутністю фундаментальних розвідок проблеми семантизації еврисемічних одиниць в англійській мові, доцільністю аналізу комбінаторних можливостей слів з широкою семантикою, зокрема, здатністю еврисем виконувати різні семантико-граматичні функції в контексті, зберігаючи при цьому свій широкий діапазон референтності.

Метою статті є виявлення функцій мовних одиниць із широкою семантикою в англійській мові.

Завдання:

– розкрити основні функції широкозначних субстантивних лексем в англійській мові;

– проаналізувати особливості функціонування мовних одиниць із широкою семантикою в контексті;

– виділити типи контексту та визначити його роль у конкретизації значення слів з широкою понятійною основою в англійській мові.

Об'єктом дослідження є явище широкозначності, яке репрезентується широкозначними субстантивними лексемами англійської мови; предметом – випадки вживання еврисемічних одиниць в реченнях англійської мови.

До широкозначних лексем відносять мовні одиниці, що належать до різних частин мови (іменники, дієслова, прикметники, прислівники, займенники і навіть сполучники та прийменники), але ми обмежилися розглядом лише одного класу слів – іменників.

Еврисемічним іменникам притаманне *широке сигніфікативне значення*, *синсемантія* (здатність мовної одиниці виражати значення тільки в сполученні з іншими мовними одиницями на фоні контексту або ситуації), *семантична рухомість*. Вони є засобом вираження *рекурентності* (повторного вживання) слів і відрізків тексту, що зумовлена цілями комунікації і лінійним характером мовлення.

Широкозначні іменники характеризуються досить широким діапазоном референтів і використовуються для ідентифікації тих самих референтів на основі ситуативного контексту, фонових знань комунікантів, попереднього або подальшого лінгвального та позалінгвального контекстів. В першому та другому випадках вживання широкозначних іменників має незамінний, а в третьому – замінний характер. Семантизуючись, широкозначні слова набувають нового смислу і виконують такі основні функції:

1) індикативну (вказівну);
2) субститутивну (замінну);
3) ідентифікуючу;
4) текстоутворювальну;
5) стилістичну.

Сутність *індикативної* функції полягає у вказуванні іменника з узагальненим значенням на якийсь предмет через певний фрагмент тексту (пропозиційний відрізок

дискурсу), до якого необхідно звернутись, щоб зрозуміти зміст поняття. Вказуючи на якийсь фрагмент тексту, широкозначний іменник, по суті, заміщає його. Позначаючи деяку загальну ознаку, притаманну безлічі предметів, слова з широкою понятійною основою можуть заміщати предмети, явища навколишньої дійсності, даючи змогу комуніканту уникати повторення слів в мовленні. Тим самим визнається їхня *субститутивна* функція, яку можна вважати головною, і тому нижче їй буде приділено значну увагу.

Виступаючи в *субститутивній* функції, широкозначні іменники корелюють з відрізком попереднього (антецедент) або подальшого (постцедент) тексту, і тільки через нього – з референтом, при цьому демонструючи парадигматичну схожість із вказівними займенниками. Іменники з широким значенням здатні замінити будь-яку одиницю того граматичного класу, з яким співвідноситься їхнє широке значення, позначаючи при цьому безмежну кількість об'єктів реальної дійсності (референтів).

Найбільш репрезентативним представником слів широкої семантики, який має замінний характер, є іменник *thing*. Порівняно з іншими субстантивними одиницями, що позначають предмети, він має найзагальніше значення і, якщо не використовується для позначення загального поняття, майже завжди вживається замість іншої, більш конкретної назви предмета або явища, але тільки в межах свого граматичного класу.

Так, слово *thing* може вживатись по відношенню до відомого конкретного предмета або явища після його найменування і заміщатись словом більш конкретної семантики. В даному прикладі воно виступає як гіперонім до гіпонімів *poor creatures* в першому вживанні, *clothes* – в другому і *deeds* або *actions* – в третьому: *And, besides, she wanted to spare this little poor* ***thing*** *from being stared at by the servant; she decided as they mounted the stairs she would not even ring to Jeanne, but take off her* ***things*** *by herself. The great* ***things*** *were to be natural!* [11]. Мовна одиниця *thing* в цьому прикладі не сприймається в повному об'ємі поняття "предмет або явище взагалі", не виконує ролі конкретної назви. Однак воно заміщує конкретну назву і відсилає до цієї назви.

Щоб зрозуміти наступну функцію, слід детальніше зупинитись на типах контексту, без якого неможлива конкретизація значення широкозначного слова. Г. Б. Давидова, наприклад, виділяє два типи контексту, що необхідні для конкретизації значення таких слів: мінімального, у вигляді атрибутивного словосполучення з широкозначним іменником, і максимального, що нерідко виходить за межі одного речення й обмежується означуваним словом у вигляді антецеденту або постцеденту. Вона також відмічає, що широкозначні іменники є інформативно необхідними елементами структурної і змістової організації тексту і розглядає контекстуально-синтаксичні зв'язки: катафоричний, анафоричний і двосторонній. Таким чином, іменник широкої семантики є корелюючим компонентом цих типів відношень, виконує функцію *ідентифікації* [12, с. 160].

Про катафоричний зв'язок ідеться, якщо широкозначний іменник вживається вперше і залежить від подальшого контексту. В наступному прикладі семантичний зміст широкозначного слова можна ілюструвати на прикладі еврисемічного іменника *fact*, який отримує конкретизацію з подальшого контексту (катафоричний зв'язок): *The* ***fact*** *remained that Bezu Fache was determined to put Robert Langdon behind bars tonight, at any cost* [13, p. 112].

Анафоричне заміщення має місце, коли широкозначний іменник-корелят співвідноситься з попереднім антецендентом, який може бути виражений словом, словосполученням, цілим реченням або навіть фрагментом тексту: "*You want me to run?*" "*It's the smartest* ***thing*** *you could do* [13, p. 111], *Sophie shook her head.*" "*I was*

more interested in the mathematics of it – the Divine Proportion, PHI, Fibonacci sequences, that sort of ***thing****.*" [13, p. 127].

Так званий двосторонній зв'язок спостерігається у випадках, коли корелююче слово співвідноситься як з попереднім, так і з подальшим контекстом, що чітко демонструють приклади з широкозначним словом *idea*: "*He's really going for Soames!' thought George. The* ***idea*** *was attractive. It would be a sporting end to such a chase. He had always disliked his cousin.*" [14]. *Faukman no doubt had heard some wild book ideas in his illustrious career, but this one seemed to have left the man flabbergasted* [13, p. 220].

Широкозначні іменники здатні виконувати і функцію *зв'язності тексту* або *текстоутворювальну* функцію. Забезпечуючи когезію між окремими частинами тексту, іменники з широким значенням надають тексту більшої інформативності, допомагають уникати повторень одиниць.

Релевантним прикладом виконання текстоутворювальної функції є перехід широкозначного слова з повноцінного у службове, тобто коли слово вживається не для того, щоб позначити те чи інше поняття, а коли воно в умовах семантичної узгодженості набуває службових функцій і виконує роль конструктивного елемента в контексті, позначаючи при цьому щось і в той же час не позначаючи нічого. Так, наприклад, в реченнях на зразок *The* ***thing*** *is that now he cannot stop and he's been winking ever since* [15]. *The* ***thing*** *was to get a corner* [16] йдеться не про предмет або явище взагалі, а про щось дуже абстрактне, що вказується у другій частині речення (постцедент).

Тому слово *thing* семантизується в даних контекстуальних умовах, не втрачаючи своєї синтаксичної актуальності: воно є обов'язковим конструктивним елементом двоскладного речення і, відсилаючи до реального змісту висловлення, в умовах семантичного узгодження набуває службової функції і виступає в ролі формального підмета. Формальними підметами можуть бути і такі слова широкої семантики, як *point, fact, matter, idea*: *The* ***point*** *is that one's got an instinct to live* [17]. *The* ***fact*** *that she had never ceased to hate the chores she had been compelled to do at home made Edith a willing subject of Charlotte's benevolence* [16]. У цих прикладах слова *point, fact* (так само, як і слово *thing* у двох попередніх прикладах) виявляються "зайвими" з точки зору семантики речень, але занадто важливими для синтаксичної структури цих речень, об'єднуючи всі окремі мовні одиниці контексту в єдине ціле.

Широкозначні субстантивні одиниці через своє максимально узагальнене значення не належать до якоїсь певної галузі суспільного життя. Вони мають, так би мовити, "конотативну нейтральність", яка сприяє їхньому вживанню практично в будь-якій ситуації. Але коли такі нейтральні за стилістичною природою широкозначні іменники, як *thing, affair, matter, question, material*, вживаються з оцінними атрибутами різної конотації (емоційної, експресивної, оцінної) *good, difficult, poor, interesting* тощо, вони набувають емоційно стилістичного забарвлення, як показано у прикладах "*Well! I've often seen a cat without a grin," thought Alice, "but a grin without a cat! It's* ***the most curious thing*** *I ever saw in my life!*" [18] (найцікавіша дрібниця); "*…If you think that in* ***such a delicate matter as decoration*** *I can bind myself to the exact pound, I am afraid you are mistaken...*" [14] (таке тонке питання, як декорування), виконуючи *стилістичну функцію* в контексті.

На закінчення зазначимо, що ми обмежились розглядом лише основних функцій і деяких видів контекстуальних умов, в яких слова з широким значенням семантизуються і слугують цілям структурної організації речень. Проте навіть наведені приклади демонструють, що ступінь семантизації цих слів різний за різних контекстуальних умов. Так, еврисеми можуть виконувати *індикативну функцію,*

вказуючи на якийсь предмет або навіть фрагмент тексту, до якого слід звернутись, щоб зрозуміти зміст поняття; виступати в *субститутивній функції*, корелюючи з антецедентом або постцедентом, демонструючи властивості вказівних займенників; проявляти *функцію ідентифікації*, вступаючи в контекстуально-синтаксині зв'язки (анафоричний, катафоричний, двосторонній); мовні одиниці з широкою понятійною основою можуть також виступати в ролі службових слів, демонструючи свою здатність виконувати *текстоутворювальну функцію* в контексті; і нарешті, будучи в більшості своїй нейтральними, еврисемічні слова можуть виконувати *стилістичну функцію*, набуваючи певного стилістичного забарвлення в контексті у вигляді різних видів конотації (емоційної, експресивної, оцінної).

Відтак, крім ідентифікації референта, широкозначні іменники можуть передавати додаткове змістове (денотативно-референтне) значення, а у сполученні з атрибутами оцінної й диференційованої семантики ці мовні одиниці набувають конотативного значення, що конкретизує їхню субституційну семантику, при сполученні з іншими семантичними елементами суб'єктивної оцінки. Іншими одиницями аналізу можуть слугувати похідні одиниці відповідних базових еврисем, що і є перспективою подальшого дослідження.

Література

1. *Амосова Н. Н.* Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. – 208 с.
2. *Василюк І. М.* Дифузія як семантична структура (на матеріалі англійської мови) / І. М. Василюк // Мовознавство. – 1990. – № 6. – С. 53–55.
3. *Горшкова К. А*. Имя существительное широкой семантики "thing" в современном английском языке : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / К. А. Горшкова. – М., 1978. – 20 с.
4. *Гросул Л. Я.* К вопросу о многозначности и широкозначности английских слов / Л. Я. Гросул // Лингвистические основы преподавания иностранных языков. – 1989. – С. 3–9.
5. *Гурська А. Л.* Полісемія чи широка семантика? / А. Л. Гурська // Особливості розвитку сучасних германських і романських мов. – 1974. – С. 9–12.
6. *Димова С. Н.* К проблеме широкого значения слова (на материале существительного way) / С. Н. Димова // Ученые записки МГПУ : Синтаксические исследования по английскому языку. – 1971. – Т. 416. – № 1. – С. 120–135.
7. *Ивченко Л. Л.* Значение и употребление глаголов объемной семантики в современном английском языке (Семантика английского глагола to take) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Л. Л. Ивченко. – Одесса, 1980. – 24 с.
8. *Арнольд И. В.* Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1990. – 295 с.
9. *Плоткин В. Я.* Широкозначность как лексико-грамматическая категория / В. Я. Плоткин, Л. Я. Гросул // Теоретические проблемы семантики и ее отражения в одноязычных словарях. – 1982. – С. 82–87.
10. *Квеселевич Д. И.* К вопросу о фразеологізмах-интенсификаторах / Д. И. Квеселевич // Сб. научн. тр. МГПИИЯ им. М. Тореза. – 1973. – № 71. – С. 165–170.
11. *Mansfield K.* A Cup of Tea [Electronic Resource]. – Mode of Access : http://www.studyguide.org /mansfield_cup_of_tea.htm
12. *Давыдова Г. Б.* Функциональный анализ конструкций с широкозначными словами в современном английском языке / Г. Б. Давыдова // Вопросы системной организации речи. – 1987. – С. 154–171.
13. *Brown D.* The Da Vinci Code / D. Brown. – L. : A Gorgi Book, 2009. – 590 p.
14. *Galsworthy J.* The Forsyte Saga. Novel 1. The Man of Property – PART III – Chapter IV. Voyage into the Inferno [Electronic Resource]. – Mode of Access : http://www.readbookonline.net/read/6592/19130/
15. *Waugh E.* Black Mischief [Electronic Resource]. – Mode of Access : http://asb4.com/floor/philes /BlackMischief/BlackMischief.pdf

16. *Murdoch I.* The Time of the Angels [Electronic Resource]. – Mode of Access : https://books.google.com.ua /books.murdoch

17. *Christie A.* Sad Cypress [Electronic Resource]. – Mode of Access : http://books4you.blog.com/ files/2014 /01/Sad-Cypress-By-Agatha-Christie.pdf

18. *Carroll L.* Alice's Adventures in Wonderland [Electronic Resource]. – Mode of Access : https://www.adobe.com/be_en/active-use/pdf/Alice_in_Wonderland.pdf

Ермакова Н. Н. Функции широкозначных слов английского языка в процессе их семантизации.

В статье рассматриваются некоторые аспекты семантизации широкозначных слов английского языка; дано определение широкозначности как лексико-семантической категории, выявлены особенности функционирования широкозначных лексем в английском языке. Раскрыта способность этих лексем выражать свои значения только в сочетании с другими языковыми единицами на фоне контекста или ситуации. Соответственно, описаны функции, которые выполняют широкозначные слова: индикативная, субститутивная, идентифицирующая, текстообразующая и стилистическая. Широкозначные слова коррелируют с отрезком предшествующего (антецедент) или последующего (постцедент) текста и вступают в контекстуально-синтаксические связи (катафоричную, анафоричную и двухстороннюю). Установлены основные механизмы формирования семантики эврисем в английском языке.

Ключевые слова: *антецедент, эврисемия, контекст, постцедент, семантизация, субститутивность.*

Yermakova N. M. Functions of wide meaning words of English in the process of their semantization.

The article deals with some aspects of semantization of wide meaning words and defines the wide meaning (or the wide semantics) as the lexico-semantique category and examines the functional peculiarities of wide meaning English lexemes. Revealed is the capability of such lexemes to express their meanings only in the combination with other units of language against a background of a context or a situation. The functions of wide meaning words are described, respectively. Notably, wide meaning units of language can perform indicative, substitute, identifying, text-formative and stylistic functions; they correlate with the fragment of foregoing (antecedent) or following (postcedent) text and establish contextual-syntactic connections (cataphoric, anaphoric and two-way ones). The article also discloses the major mechanisms of semantics formation of the eurysemes in English.

Keywords: *antecedent, eurysemy, context, postcedent, semantization, substintivity.*

Жарковская И. В., Захарова К. І.
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ГІПЕРО-ГІПОНІМІЯ ЯК ПОКАЗНИК ВНУТРІШНЬОКОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (на прикладі реалізацій концепту ДИТИНСТВО в англійській мові)

Стаття присвячена дослідженню реалізацій концепту ДИТИНСТВО в сучасній англійській мові. Здійснено аналіз гіперо-гіпонімічних зв'язків лексико-семантичних варіантів номінації childhood, що є ім'ям концепту. Побудована ієрархічна система зв'язків дозволила розглянути процес категоризації концепту ДИТИНСТВО крізь призму теорії прототипів.

Ключові слова*: категоризація, концептуалізація, гіпонім, гіперонім, прототип.*

Сучасна лінгвоконцептологія зорієнтована на продовження вивчення концептів та їхньої реалізації в мові, бо концепт є найважливішим об'єктом дослідження в когнітивній лінгвістиці [9, с. 1]. Об'єктом статті є концепт ДИТИНСТВО (далі – КД).